

A *P. Pinea* L. = mandolás fenyő.

A *P. Pinaster* Sol. = olasz fenyő.

A *P. Strobus* L. = sima fenyő
(Weymouthskiefer).

II. az *Abies* vagy *Picea excelsa*
Lam. = kereszties szemerke vagy je-
genyefenyő (Schwarztanne, Rothtanne).

Az *Abies Picea* (L.) vagyis *Abies*
pectinata DC. = gyántás vagy fehér
csikú szemerke.

III. A *Larix europaea* DC. =
nyárizöld rozmaringsfenyő, a *Cedrus*
genusfajai közt európai cédrusfenyő.

Tudom, hogy a csinos fenyvek no-
menklaturáját ezzel a cikkel ki nem
merítettem és tökéletesen be nem fejez-
tem, de azt hiszem nem érdektelen a
figyelmet oda fordítani, a hol nyelvünk-
ben oly csinos szavak lappanganak.

BORBÁS VINCZE.

A BALATONI RIANÁS.

Mi az a rianás?

»Mikor a beállott Balaton jegére
legelőször rásüt a nap, először valami
csodálatos zengés támad a jégben:
mintha ezer meg ezernyi érczhúrok pat-
tognának le egy tündéri hárfáról; em-
lékeztet az a Memnon-szobrok zengő
sziklájára, csakhogy ez nem hagyja abba.
A titkos zing-zöngés egyre hangosabb
lesz, a tündérek ott a víz alatt már tele
marokkal ragadnak hárfáik húrjaiba,
éles pattanások kezdenek hangzani, mik
folyvást emelkedő erővel a lövések
hangjáig fokozódnak; és minden patta-
násnál, minden durranásnál egy-egy
csillámló repedés támad az eddig üveg-
módra átlátszó jég tömegében; minden
irányban összevissza pattog az óriási
jégtábla, míg utóbb olyanná válik,
mintha apró kockák, ötszegek, s min-
den alakú prizmak milliárdjaiból volna
egy óriási mozaikká összetömörítve,
melynek felszíne tükör.«

»Ez okozza ama hangokat.«

»A ki azokat először hallja, a szive
bizony hevesen kezd dobogni.«

»Az egész jéglap szól, beszél, zeng
lábai alatt. Mennydörgést és czitera-
pengést hall összekeverve. Egy-egy
pattanás az ágyúdörejhez hasonlított
mérőföldre hangzik.«

»S a halászok nyugodtan látnak
hálóik szétbontásához a mennydörgő
jég hátán; s a távolban szénás szekere-
ket látni, a mint a jégen csendesen végig

haladnak négy ökörrrel. Itt már ember
és állat megbarátkozott a jég haragos
perlekedésével«

»Most egyszerre egy olyan rettentő
dördülés hangzik, mintha száz ágyút
sütöttek volna el egyszerre, vagy mintha
földalatti tűzknát vetettek volna fel.
Az egész jégtábla megrendül és össze-
rázkódik. S a dördülés munkája iszonyú;
a füredi partról rézsút egész Tihanyig,
háromezer lépésnyi hosszúságban végig
repedt a jégtábla, s a kétfelé nyílt tö-
meg között egy ölnyi széles tátongó
nyílás maradt.«

»A rianás! A rianás! kiáltottak
a halászok«

Ha meg sem is mondanám, olvasóink
kitalálnák, hogy e gyönyörű leírás
Jókai tollából való.*

A költő után hallgassuk meg a leg-
prózaibb író szavát, a szótáríróét.

Szótáraink közül Sándor István
Toldalék-Szókönyve emlékezik meg leg-
először e szóról. *Rivanyás*, ruptura
glaciei. Kresznericsnél *riwanás*,**ruptae
glaciei sonus. A Tájiszótár *riadás*-nak
írja s így magyarázza: »A Balaton
jegének oly zajos robajjal, mintha ágyú-
kat sütögetnének el, hosszában 1, 2, 3
lépésnyi szélességű megrepedése. Ha
kemény idő jár, ez újra befagy s bátran
lehet rajta keresztül járni szánnal s

* Arany ember. V. 70—72.

** A keszthelyi nép ajkán *rihanás*.

szekérrel; de ha gyenge az idő, higan marad.«

E leírások és értelmezések, bármily határozottak is különben, még sem mérítik ki a *rianás* szó egész jelentését. Mert a balatonmellékiek a jégnek nemcsak ezt a tátongó megnyílását, hanem hosszant elterjedő egymásra torlódását, türemlését is rianásnak nevezik.

A rianás szóval nevezett természeti jelenség ez utóbbi nyilvánulását Hencz Antal úr, a keszthelyi Fürdő-sziget építője kértemre a múlt télen tüzetesen megfigyelte s róla érdekes és tanulságos feljegyzéseket küldött be hozzám.

»1887. januárius 17-ikén, 18-ikán ködös borongós idő volt; a jég 19 cm. nyire vastagodott, de meg nem mozdult. Januárius 19-ikén szép napos idő volt; egészen felmelegedett. Déli 11 óra tájban egy hatalmas dörrenet volt hallható s az addig síma jégtáblán, a parttól 100—200 m. távolban s a parttal egyhosszant, a jég összetüremlett; nem hasadt tátongó réssé, hanem forma szerint egymás hátára mászott, úgy hogy a rátüremlődés egyszerre 60 cm.-t tett. A rianás kikereste magának a legkedvezőbb utat s a Fürdő-sziget közép-pontján húzódott végig.«

»A rákövetkező éjjel nagy hideg lett; a rianásnál 5 cm. vastag új jég képződött, vagyis az a víz, mely előtte való nap az összetüremlés közben, a jég felé került, 5 cm. vastagon befagyott.«

»Januárius 20-ikán újra szép napos idő lévén, déli 11 $\frac{1}{2}$ órakor tompa morajjal megint egymásra türemlett a jég, a tegnapi nyomot követve. De most a rátüremlődés csak 30 cm.-t tett, úgy hogy az előbbi 60-ból 90 cm. lett.«

»Másnap ködös idő volt s a jég nem mozdult. De 22-ikén ismét felmelegedett s déli 12 órakor újra 30 cm.-t terpeszkedett a felső jégtábla. 23-ikán olvadni kezdett s a jég többé nem mozdult.«

Mindezeket egybevetve, látjuk, hogy a rianásnak kétféle fajtája van:

1. a réssé hasadó rianás;
2. az összetüremelő rianás.

A jelenség mind a két esetben hatalmas dörrenettel s a jégtükör kettérepedésével kezdődik; csak hogy a megrepedt jég két széle az első esetben tátongó réssé nyílik szét, a másodikban pedig harántosan egymás fölé torlódik.

Mi e jelenség magyarázata? Miért reped el a jégtábla s miért keletkezik egyszer tátongó rés, másszor pedig egymásra torlódás?

Mikor a Balaton beáll s a jég szélei a parton a kövekhez, a fövényhez s iszaphoz erősen hozzáfagnak, a síma tükör Kenessétől Tihanyig és Siófoktól Füredig egy összefüggő szilárd testté válik. De a jég is, mint a legtöbb szilárd test, a hidegben összehúzódik, kisebb térfogatra zsugorodik; melegben pedig kiterjeszkedik s nagyobb helyet foglal el. A parthoz erősen hozzáfagyott szélek azonban a jégtükörnek sem összehúzásugorodását, sem kiterjeszkedését nem engedik. A mint tehát a hőmérséklet jelentékenyebben változik, akár száll, akár emelkedik, a keményen körülramázott jégtükörben irtózatos feszültség támad, a mely hideg időben a táblát szétrepeszteni, napos időben pedig megvetemíteni akarja. Nincs az a hatalom, mely annyi milliárd feszengő molekula vállvetett erejének ellenállhatna. Ha a partok nem engednek, bent a tömegben áll be a törés vagy szakadás a szerint, a mint az idő melegebbre vagy hidegebbre fordul. Az első esetben — emelkedő hőmérséklet mellett — a jégtábla ketté törik s a szélek kiterjeszkedésük-nél fogva egymásra türemlődnek, a második esetben — alászálló hőmérséklet mellett — a jégtábla elreped s a szélek az összehúzódásnál fogva tátongó réssé nyílnak szét.

SZILY KÁLMÁN.